

Куляша М.В.

Студентка 2-го курсу факультету соціології та права
НТУУ «КПІ»

Науковий керівник:

Бежевець А. М., старший викладач, факультет соціології і права
НТУУ"КПІ"

Право на життя в контексті цивільного законодавства України

Проблеми життя та смерті завжди провокували масштабні дискусії. Суспільство постійно задає собі питання - що таке, власне, життя; коли воно розпочинається та коли завершується; хто саме має право на життя та в чому це право полягає і чим людське право на життя відрізняється від права на життя істот інших біологічних видів? Нині ж цій темі присвячено багато праць у різних галузях науки, однак, вичерпних відповідей на ці питання досі немає.

Є.С. Резнік розглядає життя як сукупність біохімічних процесів, які протікають в організмі, визначають його розвиток, розмноження, харчування, відносини з зовнішнім середовищем, яка виникає в момент появи ембріона і припиняється у момент загибелі всього головного мозку [3, с. 10]. А згідно з ст.3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю.

Проблематика права людини на життя досліджувались багатьма науковцями. Вперше, право на життя закріплено у Загальній декларації прав людини 1948 р.; у відповідності до цього документа - кожна людина має право на життя, свободу та особисту недоторканність. Пізніше, у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. було розширено зміст цього права і стверджувалось, що нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду.

Вперше на законодавчому рівні в Україні право на життя було закріплено у ст. 27 Конституції України, згідно з якою «Кожна людина має невід'ємне право на життя, тобто ніхто не може бути свавільно позбавлений життя; кожен має право захищати своє життя та здоров'я, життя та здоров'я інших людей від протиправних посягань» [1]. Тобто, розуміємо, що право на життя - це одне з невід'ємних прав людини, без дотримання якого інші права не мають ніякої цінності та користі.

Юридичну регламентацію права на життя відображено і в Цивільному кодексі. Зокрема, ст. 281 закріплює право фізичної особи на життя та гарантії цього права, а в ст. 269 фіксується його невід'ємність від носія, відсутність економічного змісту у ньому, тобто неможливість виразити у грошовому еквіваленті, та момент виникнення права на життя. Однак, норми цієї статті конкретного визначення права людини на життя не містять [2].

Важливим моментом є відсутність чіткого визначення цього поняття і серед науковців, що черговий раз свідчить про складність та глибинність його змісту. Н.В. Кальченко стверджує, що право на життя - це, в першу чергу, природна, невід'ємна від людини можливість захисту недоторканності життя і свободи розпорядження нею, гарантована нормами законодавства[4, ст.75]. О.Г. Рогова зазначає, що право людини на життя – це свобода людини безпосередньо реалізовувати можливості, які вона має внаслідок своєї належності до виду *Homo sapiens*, та задовольняти необхідні біологічні та духовні потреби. Разом з тим, неможливо не погодитись з О. Малиновським, який говорить, що право на життя в широкому сенсі - це не просто право на те, щоб людину ніхто не зміг насильно позбавити життя, а право на те, щоб жити мирно та достойно, іншими словами - право на гідне людське існування [5].

Нині, право на життя розглядається у двох аспектах: об'єктивному та суб'єктивному. Об'єктивне значення являє собою сукупність правових норм, які регулюють відповідні суспільні відносини. Розглядаючи це право у суб'єктивному сенсі, ми розуміємо під ним

певну міру свободи індивіда визначати у своїх інтересах власну поведінку із збереження та розпорядження життям.

До спірних питань відноситься момент виникнення права на життя. Одні вчені стверджують що право виникає з моменту зачаття, інші ж - з моменту народження. Для вирішення даного питання достатньо проаналізувати положення деяких нормативно-правових актів. Наприклад, ст. 25 ЦК України закріплює факт виникнення цивільної правоздатності особи у момент її народження. І хоча у цій же статті зазначено, що можуть охоронятись інтереси зачатої, але не народженої дитини, доречним буде зауваження, що дане положення стосується спадкових відносин. Крім того, у національному законодавстві нині відсутня кримінальна відповідальність за проведення абортів, а у разі наділення плоду правом на життя, такі дії повинні були б вважатися вбивством. Тому, цілком закономірним є те, що законодавчим моментом виникнення права на життя вважається саме момент народження дитини. Перш за все, це пов'язується з тим, що реалізовувати свої права може лише жива людина.

Моментом припинення права на життя є момент смерті. У ст. 15 Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів» зазначається, що людина вважається померлою з моменту, коли встановлена смерть її мозку. Важливою є різниця між смертю людини та оголошенням її померлою. У випадку появи фізичної особи, яка була оголошена померлою, її права відновлюються, що неможливо у випадку смерті фізичної особи.

Право на життя - поняття надзвичайно складне та об'ємне, тому при розгляді необхідно визначити зміст цього права. Відповідно до ЦК України до змісту права на життя відносяться наступні елементи, до яких відноситься: заборона позбавлення життя фізичної особи; захист свого життя і здоров'я та інших осіб від протиправних посягань не забороненими законом засобами; неможливість проведення медичних, наукових та інших дослідів щодо неповнолітньої, недієздатної особи чи без її вільної згоди; заборона задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя; недозволеність стерилізації щодо неповнолітньої особи та особлива вимога щодо порядку стерилізації недієздатної особи; визначений порядок проведення операцій по штучному перериванню вагітності, штучного запліднення та перенесення зародка в організм жінки.

Законодавець не визначає конкретних повноважень суб'єкта, вважається, що їх є два - повноваження володіння життям та повноваження щодо користування життям способом, що не заборонений законом. При цьому повноваження з розпорядження життям ми до змісту права на життя не відносимо.

Отже, право на життя є найбільш важливим і найбільш невивченим особистим немайновим правом. За своєю конструкцією воно є доволі складним. Недостатня конкретизація змісту цього права у чинному законодавстві може наштовхувати на думку, що активні повноваження, які становлять зміст, не можуть підлягати законодавчому регулюванню. Проте абсолютним це право вважати не можна, адже загальні межі все-таки існують. Вони встановлюються цивільним законодавством для всіх різновидів цивільних прав (ст. 13 ЦК України) .

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України. – 2003. - №11. – Ст.461.
3. Резнік Е.С. Право на життя: цивільно-правові аспекти: – Єкатеринбург, 2007. – 27 с.
4. Кальченко Н.В. Цивільні права особи: сучасні проблеми теорії та практики – Волгоград, 2004. – 187с.
5. Малиновский А. Чи має людина право на смерть? // Російська юстиція. – 2002. – № 8. – С. 54-55.